

**Відгук офіційного опонента
кандидата педагогічних наук, доцента О.А Половіної
про дисертацію Шульги Людмили Миколаївни
«Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку
на заняттях з малювання»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.08 – дошкільна педагогіка**

У сучасних умовах розвитку суспільства зусилля теоретиків та практиків освітньої галузі концентруються на формування особистості, яка здатна стати успішною. Успіх у людському загалі стереотипно асоціюється з визнанням у суспільстві. Спектр засобів досягнення цього визнання різноманітний: від матеріальної підтримки до технологій маніпуляції свідомістю. Проте більшість вважає, що гарантією успіху є інтелект. Саме цим пояснюється справжнісінький бум запитів на замовлення освітніх послуг щодо раннього інтелектуального розвитку дитини. Батьки прагнуть з пелюшок навчити малюка читати, писати, володіти іноземною мовою, оскільки вважають, що таким чином підготують основу для подальшого успішного розвитку. Проте, ми стаємо свідками негативного явища: надмірна інтелектуалізація частково сприяє вихолощенню дитячої популяції, позбавляє дитинство його унікальності, оскільки порушує закони психічного та фізичного розвитку особистості. Ретроспективне вивчення вітчизняної та зарубіжної освітньої практики дозволяє стверджувати, що основа повноцінного інтелектуального розвитку – це естетичний розвиток і вивести формулу «успіх = творчість». У гонитві за інтелектуальними здобутками дитини, дорослі нівелюють таку значиму складову розвитку особистості як творчі здібності. Засобом розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку правомірно вважається образотворча діяльність, зокрема малювання. Саме у цьому виді діяльності відбувається забезпечення емоційного досвіду та створення умов для формування арсеналу способів творчих дій. Показники, які характеризують способи творчих дій є ідентичними показникам успішності:

- ✓ доповнення, зміни, варіації, перетворення, застосування відомого у нових ситуаціях, створення нових комбінацій із знайомих елементів;
- ✓ самостійні пошуки, спроби кращого вирішення завдань;
- ✓ знаходження нових, оригінальних прийомів вирішення, самостійність, ініціатива;
- ✓ швидкість реакцій, винахідливість, орієнтування у нових умовах, гнучкість.

З огляду на це актуальність представленої роботи є беззаперечною, оскільки вона спрямована на розробку технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання та дослідження педагогічних умов її ефективного впровадження. На користь актуальності дослідження Шульги Л.М. вказує і той факт, що сучасна освітня практика належним чином не використовує пласт цінних надбань представників сучасної вітчизняної наукової формації щодо розвитку творчих здібностей особистості. Надмірне занурення в іноземний досвід, метання у пошуку інновацій часто згубно впливає на якість освітнього процесу в закладах дошкільної освіти України.

Дисертаційне дослідження Шульги Л.М. є дотичним вирішенню завдання впровадження синергетичного підходу до організації освітнього середовища закладів дошкільної освіти, згідно якого (за визначенням В.Кременя) педагог має створити умови для нового діалогу дитини з природою, мистецтвом, навколишнім світом, що ґрунтується на ідеї самоорганізації та визначенні необхідності не нав'язувати, а сприяти розкриттю власних тенденцій розвитку творчих здібностей дитини.

В роботі справедливо зазначено наявність певних суперечностей, зокрема між необхідністю розвитку творчих здібностей дошкільників та домінуванням у практиці дошкільної освіти технологій з формування у дошкільників відповідних технічних вмінь та навичок в процесі образотворчої діяльності. Виходячи з цього, автор мотивовано поставив наукову мету: розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально

перевірити технологію розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Означена мета конкретизована у низці чітко сформульованих завдань, що зумовили етапи й логіку наукових пошуків дисертанта.

Дисертаційне дослідження оформлено за традиційною структурою та складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (355 найменувань, з них – 5 іноземною мовою), 13 додатків (на 23 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 259 сторінок, з них – 181 основного тексту. Робота містить 19 таблиць та 9 рисунків на 12 сторінках.

У вступі обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, його наукову новизну, окреслено теоретичну і практичну цінність результатів, сформульовано висновки про апробацію і впровадження результатів дослідження.

Методи, що були використані під час проведення дослідження на пошуковому, констатувальному, формуальному та контрольному етапах, а також часові рамки дослідження (2014-2017 рр.) дають підстави для висновку про ретельність підготовки і проведення експериментальної роботи.

У першому розділі «Теоретичні засади питання розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку», на основі ґрунтовного аналізу робіт зарубіжних та вітчизняних вчених в галузі філософії, психології та педагогіки, розглянуто феномен творчості як цінності; уточнено сутність дефініції «творчі здібності дитини дошкільного віку», що трактується автором як інтегративна властивість, яка завдяки віковим особливостям – здатності до почуттєвого сприйняття, емоційної чуйності, співпереживання, фантазування, образного й асоціативного мислення, анімізму, синестезії – виводить розвиток психічних процесів (сприймання, відчуття, мислення, уяви) на творчий рівень і дозволяє досягти успіху в будь-якій діяльності; з'ясовано сенситивність дошкільного віку для розвитку творчих здібностей; обґрунтовано вплив образотворчої діяльності на розвиток творчих здібностей

дитини дошкільного віку; доведено залежність успішності розвитку творчих здібностей дитини від залучення дітей до художньо-творчої діяльності з опорою на їхній власний досвід, вікові та індивідуальні особливості, потреби та інтереси дитини.

Дисертанту вдалося досить виважено, чітко, в логічній послідовності розкрити теоретичні позиції, що склали підґрунтя подальшого експериментального дослідження. У другому розділі «Обґрунтування технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку» автором акцентовано увагу, що існуючі дослідження і практики розвитку дошкільників у творчій діяльності спрямовані на оволодіння дошкільниками основ зображувальної грамоти, орієнтування на розвиток раціонального мислення, формування технічних навичок в образотворчій діяльності на основі наслідування і тренування, що призводить до створення технічно якісного, але шаблонного, художнього продукту, в якому відсутній індивідуальний прояв емоційно-чуттєвої сфери дитини; визначено структурні компоненти, критерії і показники сформованості творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання а також презентовані результати комплексного діагностування стану сформованості творчих здібностей старших дошкільників. Заслужують на увагу систематизовані у таблицю 2.1.1 на с.99 компоненти, критерії та показники творчих здібностей дітей дошкільного віку. Варто відмітити широкий спектр діагностичних методик, що забезпечують достовірність фактажного матеріалу, систематизованість результатів діагностики, представлену у 12 таблицях (с.103, 104, 106, 108, 109, 111, 114, 115, 116, 117, 118) та ілюстративність отриманих даних, презентовану відповідними діаграмами (с.107, 114, 119). Здійснено розподіл за рівнями розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку, який узагальнено подано у таблиці та діаграмі (с.120).

Результати констатувального етапу експерименту, представлені на стор. 93-121 дисертаційного дослідження, зумовили висновок дисертанта про те, що більшість опитуваних дітей характеризуються низьким і середнім

рівнями розвитку творчих здібностей. Автор аргументує це відсутністю систематичної і цілеспрямованої роботи з розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. З метою розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку дисертантом розроблена технологія, спрямована на розвиток творчої уяви, образного і асоціативного мислення в процесі малювання, схематично представлена на с.126. Авторська технологія ґрунтується на сучасних методологічних підходах (синергетичний, аксіологічний, особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, технологічний) та складається з 4 змістових модулів: *концептуально-цільовий* (мета, завдання, методологічні підходи і принципи), *змістовий* (компоненти розвитку творчих здібностей: образно-асоціативний, емоційно-чуттєвий, продуктивний); *технологічний* (етапи впровадження технології: початковий, основний, заключний; форми і методи роботи з дітьми та педагогами); *результативний* (оцінювання результатів упровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання). З метою вивіщення рівня творчих здібностей дітей дошкільного віку автор правомірно визначає педагогічні умови ефективного впровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання: професіоналізм педагога та методичне, дидактичне, інформаційне забезпечення освітнього процесу на заняттях із малювання (с.157-170). Педагогічні умови виписані ґрунтовно і свідчать про глибину проникнення дисертанта у проблему, різнобічність вивчення причин її виникнення та розуміння шляхів розв'язання.

Досить вагомим є практичний вихід поданого дослідження, представлений у його третьому розділі «Перевірка ефективності технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання». У ньому докладно відображено методичні розробки, інтегровані у процес емпіричного дослідження. розроблення та впровадження інноваційного методичного забезпечення для поетапної організації занять із малювання з дітьми дошкільного віку. Технологія впроваджувалась з

урахуванням модульного розподілу освітнього матеріалу, тематичних циклів занять у кожній віковій групі в залежності від дидактичної мети, різних видів занять із малювання, методів та прийомів, що спрямовувалось на розвиток творчих здібностей дітей у взаємодії образно-асоціативного, емоційно-чуттєвого і продуктивного компонентів.

Ефективність апробації технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання переконливо доведена кількісною та якісною обробкою даних прикінцевого зрізу (с.182-201), представлена у порівняльній таблиці на стор. 194 та ілюстрована діаграмою на стор.195 дисертації. Достовірність та валідність отриманих результатів якісно та кількісно підтверджено методами математичної статистики (критерій Пірсона) та зафіксовано у таблицях (с.195-198).

Висновки чіткі, лаконічні, структуровані, відповідають задекларованим завданням. Список використаної літератури свідчить про потужну джерельну базу дослідження.

Як найбільш ґрунтовні здобутки дослідження Шульги Л.М. вважаємо за доцільне відзначити:

- багатоаспектне вивчення об'єкту дослідження на основі узагальнення трьох підходів щодо загальної, спеціальної і холістичної природи творчих здібностей, що стало підґрунтям розробки авторської технології, спрямованої на розвиток емоційно-чуттєвого сприйняття оточуючого світу, формування естетичного ставлення до його об'єктів, забезпечення художньо-творчого самовираження кожної дитини, а також визначення педагогічних умов її ефективного впровадження в практику роботи закладів дошкільної освіти;

- наукове обґрунтування трикомпонентної структури творчих здібностей, що дозволило розробити комплексну діагностику розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного;

- створення методичного забезпечення розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання (розроблення змісту освітньої лінії «Дитина у світі культури» комплексної освітньої програми для

закладів дошкільної освіти «Світ дитинства»; перспективне планування занять із малювання для дітей молодшого, середнього і старшого дошкільного віку; методичні рекомендації для педагогів дошкільної освіти «Барвіста радість» щодо розвитку творчих здібностей дошкільників на заняттях із малювання; програма спецкурсу з формування колористичної культури дітей з 3-х до 10-ти років «Барви натхнення»; система розвивальних ігор із дослідження кольорів; система бесід із ознайомлення дошкільників із творчістю видатних майстрів живопису; методичні рекомендації щодо використання нетрадиційних матеріалів в образотворчій діяльності дошкільників; лінійка майстер-класів із використання нетрадиційних технік зображення, круглі столи, тренінги та інші форми роботи для дошкільних педагогів);

- впровадження авторського експериментального досвіду у систему підвищення кваліфікації дошкільних педагогів за допомогою використання ІКТ (розроблені дисертантом інтернет-джерела, сайти, блоги, віртуальний методичний простір).

Зазначимо, що теоретичні й практичні напрацювання з проблематики дослідження знайшли своє відображення у 28 публікаціях автора, що всебічно презентують його результати.

Представлена у додатках добірка експериментального матеріалу є дотичною основному змісту дисертації.

Автореферат відповідає змісту, структурі дисертації та вимогам ВАК України. У ньому достатньо повно викладено основні наукові здобутки, пропозиції та висновки дисертанта.

Проте, не зважаючи на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження Шульги Л.М., висловимо деякі рекомендації та пропозиції:

1. Здійснений ґрунтовний теоретичний аналіз основних дефініцій дослідження (підрозділ 1.1.) набув би аналітично-структурованого вигляду за умови створення автором графічної моделі взаємозв'язку окреслених понять.

2. У підрозділі 1.2. на с. 63-67 автор, правомірно апелюючи до досліджень Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, Д. Ельконіна, О. Запорожця, В. Кудрявцева, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна та інші класиків вітчизняної психології, розглядає уяву, як «новоутворення дошкільного віку, що безпосередньо пов'язане з розвитком творчих здібностей» (с. 63-64). Вважаємо, що доцільно було б висвітлити сучасні наукові розвідки щодо психологічних механізмів розвитку уяви дітей дошкільного віку (зокрема І.Карабаєвої) та її вплив на розвиток творчих здібностей дитини.

3. Враховуючи, що ігрова діяльність є провідною для дітей дошкільного віку, варто було б більш ґрунтовно проаналізувати наукові підходи В.Роменця стосовно аналогії між малюванням та грою як видами діяльності (підрозділ 1.2, с. 66-67).

4. Наукові праці О.Семенова дозволяють коректно і толерантно визначити рівні розвитку творчих здібностей особистості: латентний, нестабільний, виражений, домінуючий. Тому не можемо погодитися з позицію автора щодо розподілу рівнів розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку (с. 100-102): високий, середній, низький.

5. Ґрунтуючись філософськими положеннями, висвітленими у підрозділі 1.1. про те, що емоційно-духовна компонента творчості – це основа для формування когнітивної сфери та розгортання діяльності та вченням психологів про емоційність, як особливість дітей дошкільного віку, вважаємо, що вони є підставою для надання першочерговості визначення емоційно-чуттєвого компоненту авторської технології розвитку творчих здібностей, а не образно-асоціативному, як це представлено у дослідженні на с. 125-126.

6. Представлена та описана у підрозділах 2.2. і 3.1. технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку розглядає заняття як основну форму освітнього процесу. Проте, аналіз сучасних підходів до організації освітньої діяльності дошкільників (Г.Беленька, Н.Гавриш, К.Демчик, Т.Житнік, В.Рагозіна, О.Саприкіна, О.Стаєнна та ін.) дозволяють

визначити альтернативні форми роботи з дітьми дошкільного віку: проектна діяльність, ігрові квести, естетично орієнтоване та художньо-педагогічне спілкування, творча майстерня тощо.

Зазначимо, що висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Дисертація Шульги Людмили Миколаївни на тему «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання» є самостійною завершеною роботою, що узагальнює виконане автором наукове дослідження, на підставі якого сформульовано та обґрунтовано низку важливих для педагогічної царини теоретичних положень й практичних рекомендацій.

Актуальність, новизна, теоретична й практична значущість дисертаційної роботи засвідчує, що вона відповідає вимогам, які ставляться до кандидатських дисертацій (пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567), а її автор – Шульга Л.М. заслуговує присвоєння їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.08 – дошкільна педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри дошкільної освіти

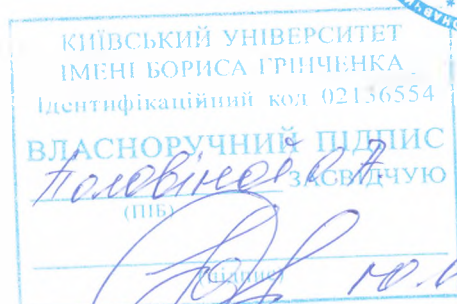
Педагогічного інституту

Київського університету

імені Бориса Грінченка

О.А.Половіна

О.А. Половіна